

"בנגב יבחנו העם בישראל"
דוד בן גוריון.
שער הכניסה למושב חצבה

הקים ב-18 ביולי 1949 את "הוועדה לקביעת שמות גיאוגרפיים בנגב" ליד משרד ראש הממשלה. בעוד "ועדת שמות היישובים", שפעלה מאז 1925 בצד קרן קיימת לישראל, קראה, מתוקף הגדרתה, שמות ליישובים בלבד, הוטל על ועדה זו, לראשונה, לקבוע בנגב (שיישובים בודדים בלבד היו בו אז, ורק בצפון-מערבו), שמות לכל האתרים והעצמים הגיאוגרפיים.

במשך כעשרה חודשים קיימה ועדה זו 29 ישיבות — שלוש מדי חודש, יצאה לסיורים בנגב וקבעה מדרום לקו עזה-עין גדי 561 שמות חדשים (בהם רק 24 שמות של יישובים). החלטותיה נושאות את מועד ישיבתה האחרונה, 29 במאי 1950, בה ניתנה לכולן גושפנקה רשמית. עבודתה "הקבלנית" של הוועדה הניבה את רשימון השמות החדשים — שנתפרסם בשנתון הממשלה תשי"א, ואליו צורפה גם המפה העברית הראשונה של הנגב (גיליון 2, ישראל/דרום), בקנה מידה 1:250,000.

השם העברי עין חצבה הוא, אפוא, ציון דרך חשוב בתולדות הטופונומיה (מתן שמות למקומות) בישראל: שמו הערבי הקודם של המקום, עין חֻצַב, הוא אשר עורר את בן-גוריון להחליט, כי לא די במתן שמות עבריים חדשים ליישובים בלבד והגיעה השעה לקבוע שמות עבריים גם לעצמים אחרים בנוף. על כך כתב במכתבו אל חברי הוועדה מ-6 בספטמבר 1950: "שמות עבריים לכל שטחי הנגב, הריו, גבעותיו, עמקיו, גיאיותיו, נחליו, מעבריו, מעייניו, שלוחותיו, בארותיו ומכתשיו. גְלוּתָם חרפת הַנְּקָר והלעז מעל מחציתה של מדינת ישראל והשלמתם הפעולה שהחל בה צבא הגנה לישראל: שחרור הנגב משלטון זר". במילים אחרות, בעין חוצוב החליט בן-גוריון: "בראשית — שְׁמוֹת!" ויקרא במדבר דברים.

משמעות השם חֻצַב בערבית היא זרדים, ענפים להסקה. מכאן הצירוף חֻצַב אֶ-נְאָר [בְּלֻחֻצַב] = ליפה את האש [בזרדים]. בתנ"ך מופיע הביטוי "חוצב להבות" פעם אחת בלבד (תהלים כט, ז) — ולכאורה בתוך תיאור חי של הכנת חומר בעירה: עקירת זרדים וליקוטם, שבירתם והטלתם אל תוך האש, כדי "לחצוב" אותה וללבותה. אלא שכאן 'קול ה' שָׁכַר ארזים — וַיִּשְׁבֵּר ה' את ארזי הלבנון, וירקידם כמו עגל, לבנון וְשִׁרְיֹן [חרמון] כמו בן-רְאֵמִים — קול ה' חֻצַב לְהַבֹּת אֵשׁ! (שם, ה-ז). את עצי ההסקה נהגו לערום בערימה משולשת, בעלת שלוש או ארבע פיאות. ואכן לבד מתיאורם "כעשויים צֹבָה" (כלומר ערמה, או כעשויים צֹבָר), אנו מוצאים בתלמוד גם "משולשים פְּחֻצֹבָה": מתברר כי משמעותה המקובלת היום של 'חצובה' — מתקן בעל שלוש רגלים (המכונה בלועזית Tripod ובעברית תֵּלֶת רַגְלִים) — נתגלגלה ממשמעותה המקורית, שהיא ערימת גזרי עץ להסקה. נראה לפיכך כי השם העברי עֵין חֻצַבָה — שהוועדה לקריאת שמות בנגב בחרה בו בעקבות צלצול שמו הערבי הקודם, עֵין-חֻצַב — אין קולע ממנו! הגיעה אפוא השעה, שלציון החידוש המשמעותי בתהליך מתן השמות בישראל תוקם מצבה בחצבה...

יהודה זיו, מסיירי הפלמ"ח,
חוקר ארץ ישראל. ראש
המדור לידעת הארץ
בצה"ל במשך עשר
שנים, חבר ועדת השמות
הממשלתית. פרסם
מאמרים וספרים שהאחרון
בהם הוא "רגע של מקום"
בהוצאת צבעונים

דוד בן גוריון ופמליתו
בטקס האזרוח של עין יהב

בן-גוריון "חוצב להבות" בחצבה | יהודה זיו

עם תום מלחמת העצמאות חכך בן-גוריון בדעתו: מה לעשות תחילה במרחבי הנגב, שנוספו למדינת ישראל בעקבות מבצע "עובדה". הוא ניצל את ההמתנה הממושכת לחתימת הסכם שביתת הנשק עם סוריה ובסוף השבוע 10-12 ביוני 1949 יצא לסיור, דרך סדום ועין גדי אל הערבה ואל אילת. בן-גוריון כבר היה באילת פעמיים: בשנת 1934 ובשנה שלאחריה, אך הפעם שב לכאן מעשה "בעל בית". וכך רשם אז, בין היתר, ביומן המלחמה שלו: "עין חוצוב — מן ההכרח לתת למקומות אלה שם עברי — עתיק אם ישנו, נְלֵא — חדש!"

לבד ממבצע כיבוש הנגב, שלא לחינם נקרא "עובדה", ראה בן-גוריון בְּעֵבְרוֹת השמות הצהרת נוכחות שאין קולעת ממנה — כמו השם "עיר דוד", שניתן בשעתו לירושלים היבוסית מיד עם כיבושה. כך גם השם "בְּאֵב אֶל-נְאָד", שבן-גוריון עשה בו שימוש עד קום המדינה — אך משהוכרזה עצמאות ישראל קרא לו "שער הגיא" בלבד. ובנגב, ראש מעייניו, ודאי שיש צורך לעברת את השמות! ואכן, כאשר שב "הזקן" מן הסיור לאילת היה לו ברור במה עליו להתחיל. תוך חמישה שבועות הוא